

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. дин *Людмил Йорданов Спасов*

на дисертационния труд на *Борис Пламенов Боев*

на тема: „**Студентските организации и движения в България
(1931–1939 г.)**”,

представен за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

в научна област 2.Хуманитарни науки; професионално направление 2.2
История и археология; научна специалност История на България – Нова
българска история 1878–1944 г. ,

научен ръководител доц. д-р *Цвета Тодорова*

В представената дисертация задълбочено е анализирана историографската ситуация по темата. Сполучливо е систематизиран и фактографският материал, извлечен от спомени, изследвания, периодичен печат и архивни материали, сред които се открояват полицейски доклади, рапорти и пр. При разработване на дисертацията авторът прецизно прилага сравнителния, проблемния и хронологическия метод. Задачите на изследването са вещо формулирани. По впечатляващ начин е обоснована значимостта на темата – студентството се превръща в активен фактор; студентските организации са „кадрови школи” за ръководни дейци; те са барометър за обществения живот и пр.

Направеният преглед на студентските организации и движения до идването на Народния Блок на власт, макар да излиза извън хронологическите граници на дисертацията, е необходим. В тази част на труда са изнесени малко известни факти, като например: жените се

допускат да следват едва след 1901 г.; първите университетски преподаватели са наричани „седмочисленици“; връзката на Университета с македонското движение; борбата на студентите срещу Стамболовия режим и личния режим на Фердинанд; обявения тридневен траур през май 1897 г. по повод убийството на Алеко Константинов и пр.

Авторът правилно поставя акцент върху следните три момента: откриването на Медицинския факултет (1918 г.), БЗНС и висшето образование 1920–1923 г. и проявилите се по времето на Демократическия сговор две тенденции в политиката на държавата към Университета. При Цанков средствата за Университета достигат 88 млн. лв., докато при Ляпчев (1930–1931 г.) те са 55 млн. лв.

Една от отличителните черти на дисертацията е, че в нея не са подминати дискуссионните въпроси, свързани с темата. Управлението на Народния Блок 1931–1934 г. сполучливо е характеризирано като „корава демокрация“. С аргументи е подкрепена тезата на Дончо Даскалов за казионния характер на Българския национален студентски съюз (БНСС). Изтъква се, че през март 1929 г. за почетен председател на Съюза е избран цар Борис III. „Това – пише Боев – вероятно е единствения студентски съюз в света, чиито почетен председател става държавен глава“, с. 34. С данни от полицейски източници е потвърдена и тезата на Д. Мичев, Ст. Колев, Цвета Тодорова, че през цялото си съществуване БОНСС е „поставен в условията на полулегалност“, с. 60. Изводът, че БОНСС „създава интелегентски кадри на комунизма“ е добре обоснован.

Боев прецизира оценките на Вл. Мигев, Цвета Тодорова и Ана Рабаджийска за т.нар. „олевяване на БНСС“ след едногодишния легионерски период, когато начело на Съюза е Иван Дочев. „Ръководството на БНСС не олевява, а по-скоро става по-малко дясно,

отколкото е било по времето на Иван Дочев” – пише Боев. Според автора БНСС попада под относително ляво влияние едва през пролетта на 1937 г., за да бъде овладян след Видинския конгрес, август 1937 г., отново от „крайно десните”.

В работата с факти е оборено изказаното от Ана Рабаджийска мнение, че легионерите на Иван Дочев са имали „толерантно отношение” към деветнадесетомайци, с. 120. Внимание заслужава и становището на дисертанта относно тезата на Мигев, че „фронтът на студентите националисти” възниква в края на 1935 – началото на 1936 г. в отговор на общостудентския фронт на студентите комунисти. С материали от полицейските архиви Боев доказва, че „фронтът на студентите националисти” възниква още в края на 1934 г. и че той не е създаден против обединението на левите студенти, а против сближението на „Братство” – фракция от БНСС и легионерите.

Друга характерна черта на дисертацията е богатата ѝ документираниост. С приносен характер са страниците, посветени на създаването и дейността на бюро „Преса” при Дирекция на полицията; за Иван Дочев като легионерски лидер; за „Стожер” като „издънка” на НСД на Александър Цанков и пр. С материали извлечени от архивите авторът разкрива антисемитската и ксенофобска същност на легионерите. В дисертацията подробно са проследени изявите на „Стожер”. С въвеждането в научна употреба на неизползвани досега полицейски рапорти Боев обогатява казаното от Вл. Мигев за нейните членове от „категорията на вечните студенти”, „герои на софийските кафенета и кръчми”, за които водач на българския народ е Ал. Цанков, а не цар Борис III, с. 138.

Задълбочено е разкрита дейността на Българския академичен земеделски съюз (БАЗС) с водачи Г. М. Димитров, Къню Кожухаров, Асен Павлов, които са и дейци на БЗНС „Пладне“; на Българския студентски земеделски съюз (БСЗС), свързан с БЗНС „Врабча“ на Гичев; на студентската социалдемократическа група „Жан Жорес“ с лидер Атанас Москов; на Българската обща народна студентска федерация (БОНСФ), която по полицейски данни се състои от 180 студенти анархисти. Интерес представлява и изнесеното за студентското дружество „Вардар“ начело с Ванче Михайлов, което е подкрепяно от професорите Л. Милетич, Ив. Шишманов, Ал. Балабанов.

Авторът аргументирано оспорва тезата на Бъчварова, че БАЗС „има силна антикомунистическа ориентация“. Посочва се, че след юни 1931 г. БАЗС е против фашизма и СССР, и че определя Народния блок като „прикрита диктатура“, а ПК „Звено“ като заслужаваща похвала организация. За БОНСФ – анархисти се изтъква, че приравняват съветската власт в Русия с фашизма в Италия и националсоциализма в Германия, и че са за премахване на „казармено попското обучение в средните училища“, с. 100. Много добре е разкрито отношението на „Жан Жорес“ към Демократическия сговор, (Цанков е наречен палач на българския народ), към Народния блок, който е командван от буржоазията и към легионерите, заклеймени като български хитлерианци. Компетентно е отразена и антидеветоюнската политика на БСЗС – гичевисти, които са за премахване на ЗЗД, за пълна амнистия и за съд на деветоюнци и Ал. Цанков, виновни за смъртта на 30 000 българи.

С приносен характер са и страниците, в които е разгледан проблемът за БОНСС, лявото сектантство и възприемането на „димитровския курс“. Добре е защитена тезата, че през втората половина на 1934 г. левите сектанти ликвидират БОНСС и че студентите комунисти

подновяват дейността си през януари 1935 г. Посочва се, че през май 1935 г. те са едва 88 души, докато до преврата на 19 май 1934 г. са 1300 души. Авторът правилно свързва промяната в тактиката на БОНСС със VII конгрес на Коминтерна и изнесения от Георги Димитров основен доклад. Отразен е процесът на подмяната на кадри и промяната в отношението на студентите комунисти към протестните акции.

В дисертацията се забелязват и някои слабости, които накратко се свеждат до следното:

1) Допуснати са ненужни повторения. Смятаме, че ако изводите след всяка глава се включат в съдържанието, а по-обобщаващите в заключението, до голяма степен този проблем ще бъде решен.

2) На места текстът се нуждае от прецизиране. Основаната през 1893 г. организация не се нарича ВМОРО. Така тя е назована едва през 1905 г. През 1909 г. населението на България не е 3 млн. души. През 1887 г. жителите на Княжеството са 3 154 375 души, а през 1906 г. 4 106 560 души.

3) На с. 110 се казва: „Установено е безпартийно управление начело с Военния съюз до 21 април 1935 г.” Начело на правителството на К. Георгиев е „Звено”, а на ген. Пенчо Златев е доминирано от Военния съюз.

4) На с. 193 се твърди, че режимите в България до април 1935 г. са военни, а след това – монархически, като първите са профренски, а вторите – прогермански. Твърдението, че режимите на Андрей Тошев и Г. Кьосеиванов са прогермански е спорно. Търговската обвързаност на България с Германия не означава и политическа обвързаност. Така мисли Литвинов в Москва и прави грешка. Следваната от Кьосеиванов до февруари 1940 г. политика има за цел България да остане необвързана и самостоятелна държава, т.е. да запази обявения на 15 септември 1939 г.

неутралитет. За разлика от него след избухването на войната цар Борис поддържа тезата, че България не може да бъде неутрална, но ще бъде невоюваща държава.

Направените критични бележки не засягат по същество развитите в дисертацията основни тези. Написана на хубав език, богато документирана, тя заслужава да бъде високо оценена. С пълна убеденост предлагам на Почитаемото жури да присъди на Борис Пламенов Боев образователната и научна степен „доктор” в научна област 2.Хуманитарни науки; професионално направление 2.2 История и Археология; научна специалност История на България – Нова българска история 1878–1944 г.

05.04.2017 г.

гр. София

Подпис:.....

(проф. дин Л. Спасов)